

מה הורים באמת יודעים על ההתנהגות המקוונת של ילדם? פערים בין הורים לילדיהם

רוני טוטיאן
האקדמית גליל מערבי
RonyT@wgalil.ac.il

מאיה קלמן-הלוי
האקדמית גליל מערבי
MayaH@wgalil.ac.il

יהודה פלד
האקדמית גליל מערבי
YehudaP@wgalil.ac.il

What do Parents Really Know about Their Child's Online Behavior? Discrepancies between Parents and their Children

Yehuda Peled
Western Galilee College
YehudaP@wgalil.ac.il

Maya Kalman-Halevi
Western Galilee College
MayaH@wgalil.ac.il

Rony Tutian
Western Galilee College
RonyT@wgalil.ac.il

Abstract

This study examined whether and what are the gaps between parents' perceptions of their children's online behavior and the children's perceptions of parental control over their online behavior. Fifty families (father, mother and a child) participated in the study. The research tools were self-report questionnaires for the child and the parents separately. It was found that there is a discrepancy between the child's perception of the frequency with which his parents use a mediation strategy when browsing the Internet, and his parents report on their mediation; Between the child's perception of his parent's restrictive mediation activities as they browse the Internet, and their parents' reporting of their restrictive mediation activities; Between the desire of the parents to increase their involvement in their child's online activity and the desire of the child to keep this involvement intact; A gap between the child and his or her parents in assessing the dangers inherent in the Internet; In addition, there is a positive correlation between the enabling mediating strategy that was reported by the parent while the child browsed the internet and the child's reporting his online browsing experiences with his parents.

Keywords: Online activity, Parental mediation, Parental involvement.

תקציר

המחקר בחן האם ומה הם הפערים בין תפיסות ההורים את התנהלות ילדיהם ברשת לבין תפיסות הילדים את הבקרה ההורית על התנהלותם ברשת. במחקר השתתפו 50 משפחות (זוג הורים וילד). כלי המחקר היו שאלוני דיווח עצמי לילד ולהורים בנפרד. נמצא כי קיים פער בין תפיסת הילד את התדירות בה הוריו מפעילים אסטרטגית תיווך מאפשר כאשר הוא גולש באינטרנט לבין הדיווח של הוריו על תיווך מאפשר; בין תפיסת הילד את פעולות התיווך המגביל של הוריו כאשר הוא גולש באינטרנט לבין הדיווח של הוריו על פעולות התיווך המגביל שלהם; בין רצון האם והאב בהגברת מעורבותם בפעילותו של ילדם באינטרנט לבין רצון הילד בהשארת מעורבות זו על כנה; פער בין הילד להוריו בהערכת הסכנות הטמונות באינטרנט. כמו כן נמצא קשר חיובי בין אסטרטגיית התיווך המאפשר בזמן גלישת הילד באינטרנט שדווחה על ידי ההורים לבין דיווח הילד על שיתוף ההורה בדבר חוויות הגלישה שלו באינטרנט.

מילות מפתח: גלישה ברשת, מעורבות הורית, ניטור הורי.

מבוא ורקע תיאורטי

בשנים האחרונות מצטבר מידע ממקורות שונים בעולם ובארץ המעיד על עליה מתמשכת בנגישות ילדים למכשירי קצה (טלפונים סלולריים "חכמים"), המאפשרים להם לגלוש ברשת מחד, ומאידך על ירידה בגיל הילדים להם זמין מכשיר כזה. במקביל, מחקרים מראים על עליה מתמשכת בחשיפה של ילדים לסכנות שונות שמקורן בגלישה ברשת ומכאן עולה הצורך לבחון את מקום ההורים בשמירה על שלום ילדיהם.

באומרינד (Baumrind, 1971) מגדירה סגנון הורות סמכותי, המאזן בין ממד השליטה וממד ההיענות. בסגנון הורות זה ההורים מתווכים את המסרים הברורים על ידי חום, הנמקה, גמישות ומשא ומתן לשם התאמת ההתנהגות לנקודת המבט של הילד. הם נמנעים ממאבקי כוח ומפגיעה אישית. משעלי ועמיתיו (2014) מגדירים פיקוח ומעורבות הורית ברשת כפעולות חיוניות בשמירה ובחיזוק מערכת היחסים בין הורה לילדו. ההורים פועלים כדי למנוע תכנים והשפעות בלתי רצויות בזמן שילדיהם גולשים במדיה המקוונת.

ליווינגסטון ועמיתיה (Livingstone et al., 2017) תיארו 2 אסטרטגיות תיווך הוריות לאינטרנט: א. תיווך מאפשר – משקף תמיכה מגוונת בשימוש הילד באינטרנט, הכולל דיון ומתן הסברים לצד הנחיות בטיחות וניטור הפעילות של הילד באינטרנט.

ב. תיווך מגביל – כללים, מגבלות זמן ואיסורים על פעילויות או תכנים מסוימים.

קיים מחקר עשיר שמראה שנוכחות ברשת חושפת את הילד לסכנות שונות (למשל: Müller et al., 2018; Cuesta, Medina, Hennig Manzuoli, Duque, & Malfasi, 2018). התפקיד המסורתי של ההורה הוא לחנך, לשמור ולהגן על ילדו כפי שהורה נורמטיבי ימנע מילדו הצעיר לצאת מהבית למען לא ידוע בשעות הלילה ללא ליווי או ידיעה לאן הוא הולך או אם מי הוא מתרועע. אולם, במרחב הדיגיטלי, הילד יכול להסגר בחדרו, להפעיל את הטלפון הנייד ולגלוש לכל אתר בו יחפוץ ללא כל ידיעה או בקרה של ההורים (Peled, 2018). פלד (2018) מצא כי קיים פער מהותי באופן בו הורים וילדים תופסים את השפעת הבקרה ההורית, כך שבזמן שההורים מאמינים שהם יודעים מה הילדים עושים בזמן הגלישה ברשת, הילדים טוענים שלהורים אין מושג.

רוב ההורים חשים צורך טבעי לתמוך בילדיהם ולגונן עליהם בעת שהם גולשים ברשת (Livingstone, Mascheroni, & Staksrud, 2018). בשל אילוצי היום יום נוטים ההורים לפעולות לא אדפטיביות שמובילות לשסע בינם לבין ילדיהם (Symons, Ponnet, Walrave, & Heirman, 2017) שכתוצאה מכך נאלצים רבים מאותם צעירים לקבל החלטות ולהתמודד בגפם אל מול סכנות שונות (Haddon, & Livingstone, 2018).

בסקר שנערך בישראל על ידי איגוד האינטרנט הישראלי (2013), נמצא כי 37% מההורים טענו כי אינם מעורבים בהגלי הגלישה של ילדיהם בפייסבוק, 67% מההורים האמינו שילדיהם לא נפגעו בשום צורה מגלישה ברשת, ו-80% דיווחו כי במקרה של פגיעה אין הם יודעים מה לעשות. היעדר מעורבות, הכחשה וחוסר אונים עלולים להוביל לפגיעה במערכת היחסים שבין ההורה לילדו, ליצור ריחוק ואנטגוניזם בין הורים לילדיהם ולהותיר את הילד מבודד וללא הגנה, דבר שעלול להוביל לעלייה בהתנהגות סיכון הן כקורבן והן כתוקף (Wang et al., 2009).

בנוסף, על פי תיאורית הלמידה החברתית, למידה מתרחשת באמצעות הדגמה (modeling) או למידה על ידי צפייה. בעקבות צפייה באחרים חלים שינויים התנהגותיים, נרכשות התנהגויות חדשות ונכחדות חלק מההתנהגויות שנרכשו בעבר. התיאוריה מניחה כי רכישת ההתנהגות, תלויה בקיומו של מודל בסביבה, שיהווה מקור או דמות לחיקוי של ההתנהגות (Bandura, 1989; Rosenthal & Zimmerman, 1978).

במחקר הנוכחי בחרנו להתמקד בחלוקה בין תיווך מאפשר לתיווך מגביל, תוך הרחבה והסתמכות הן על דיווחי הורים והן על דיווחי ילדים. לאור זאת בדקנו את הנקודות הבאות:

- הפער בין תפיסת ההורה את האופן בו הוא מתווך את האינטרנט לילדו לבין תפיסת הילד את אסטרטגיית התיווך של ההורה.
- פער בין תפיסת מרכיב הסכנה של הורה וילדו.
- הקשר בין אסטרטגיית התיווך של ההורה לבין מידת שיתוף הילד את ההורה בחוויות הגלישה שלו.

מתודולוגיה

המשתתפים

המדגם כלל 50 משפחות (זוג הורים וילד). גילן הממוצע של האימהות 40.28 (ס.ת. 6.02) ושל האבות 43.76 (ס.ת. 8.13). גילם הממוצע של הילדים 13.06 (ס.ת. 2.34).

כלי המחקר

שאלון ילדים ומתבגרים

השאלון פותח במקור על ידי EU KIDS ONLINE II ועבר התאמות רלבנטיות לזמן ולמקום - ישראל (להמשך [קריאה](#)). השאלון מיועד לגילאי 9-17 ומועבר לילד בנוכחות הנסיין. החלק הראשון כלל משתנים דמוגרפיים. רכיבי השאלון הם:

- א. זמן גלישה באינטרנט.
- ב. אסטרטגיית תיווך מאפשר של ההורה (Enabling mediation): 21 היגדים. מהימנות אלפא קרוונך $\alpha = 0.90$ עבור האם ו- $\alpha = 0.86$ עבור האב.
- ג. אסטרטגיית תיווך מגביל של ההורה (Restrictive mediation): 16 היגדים. מהימנות אלפא קרוונך $\alpha = 0.95$ עבור האם ו- $\alpha = 0.97$ עבור האב.
- ד. מעורבות הורים: "האם אתה רוצה שההורה שלך יתעניין יותר או פחות במה שאתה עושה באינטרנט?".
- ה. הערכת סכנות באינטרנט: 5 היגדים. מהימנות אלפא קרוונך $\alpha = 0.61$.
- ו. שיתוף הילד את ההורה (Child sharing): 16 היגדים. מהימנות אלפא קרוונך $\alpha = 0.82$ עבור שאלוני האם והאב.

שאלון הורים (אימהות ואבות)

השאלון הועבר לשני ההורים בנפרד. חלק ראשון כלל משתנים דמוגרפיים. ההורים כונו להשיב על ההיגדים ביחס לילד שממלא את השאלון. רכיבי השאלון הם:

- א. זמן גלישה באינטרנט.
- ב. אסטרטגיית תיווך מאפשר של ההורה (Enabling mediation): 21 היגדים. מהימנות אלפא קרוונך $\alpha = 0.94$ עבור האם ו- $\alpha = 0.88$ עבור האב.
- ג. אסטרטגיית תיווך מגביל של ההורה (Restrictive mediation): 16 היגדים. מהימנות אלפא קרוונך $\alpha = 0.78$ עבור האם ו- $\alpha = 0.69$ עבור האב.
- ד. מעורבות: "האם היית רוצה להתעניין או להיות מעורב יותר או פחות במה שהילד שלך עושה באינטרנט, או שישאר ללא שינוי?".
- ה. הערכת סכנות באינטרנט: 5 היגדים. מהימנות אלפא קרוונך $\alpha = 0.92$ עבור האם ו- $\alpha = 0.87$ עבור האב.

הליך המחקר

נתוני המחקר נאספו באמצעות ראיונות סגורים. כל משפחה קיבלה קוד, כך שלא ניתן היה לדעת מי המשפחה המרואינת פרט למידע שמופיע בשאלון.

ממצאים

השערת המחקר הראשונה טוענת כי קיים קשר בין דיווח ההורה על זמן הגלישה שלו באינטרנט לבין דיווח ילדו על זמן הגלישה שלו (modeling). נמצא קשר חיובי מובהק בין זמן הגלישה של האם באינטרנט לזמן הגלישה של הילד באינטרנט ($r = 0.37, p < 0.05$) וכן בין זמן גלישה של האב לזמן גלישה של הילד ($r = 0.30, p < 0.05$), כך שככל שזמן הגלישה של ההורה גבוה יותר, כך זמן הגלישה של ילדו גבוה יותר.

השערת המחקר השנייה טוענת כי קיים פער בין תפיסת הילד את התדירות בה חוריו מפעילים אסטרטגיית תיווך מאפשר כאשר הוא גולש באינטרנט, לבין הדיווח של חוריו על תיווך מאפשר. נמצא הבדל מובהק $[t(47) = 4.52, P > 0.05]$ בין הדיווח של האם ($M = 3.40, SD = 0.97$) לעומת הדיווח של הילד ($M = 2.66, SD = 0.88$). באופן דומה, נמצא הבדל מובהק $[t(47) = 2.78, P > 0.05]$ בין דיווח האב ($M = 3.01, SD = 0.76$) לעומת תפיסת הילד ($M = 2.62, SD = 0.90$).

השערת המחקר השלישית טוענת כי קיים פער בין תפיסת הילד את פעולות התיווך המגביל של חוריו כאשר הוא גולש באינטרנט, לבין הדיווח של חוריו על פעולות התיווך המגביל שלהם. נמצא הבדל מובהק $[t(47) = 6.06, P > 0.05]$ בין דיווח האם ($M = 2, SD = 0.63$) לעומת תפיסת הילד ($M = 1.51, SD = 0.42$). באופן דומה, נמצא הבדל מובהק $[t(47) = -3.02, P > 0.05]$ בין דיווח האב ($M = 1.89, SD = 0.74$) לעומת תפיסת הילד ($M = 1.5, SD = 0.06$).

השערת המחקר הרביעית טוענת כי קיים פער בין רצון האם והאב בהגברת מעורבותם בפעילותו של ילדם באינטרנט לבין רצון הילד בהשגרת מעורבות זו על כנה. נמצא הבדל מובהק $[t(47) = 4.01, P > 0.05]$ בין רצון

האם ($M = 4.13, SD = 0.95$) לעומת רצון הילד ($M = 3.25, SD = 1.24$). בנוסף, נמצא קיים הבדל מובהק $[t(47) = -3.91, P > 0.05]$ בין רצון האב ($M = 4.09, SD = 0.95$) לעומת רצון הילד ($M = 3.19, SD = 1.20$). כאשר בדקנו את המתאם בין גיל הילד למידת המעורבות הרצויה בעיניו של הוריו בפעילותו באינטרנט מצאנו מתאם שלילי, בינוני ומובהק $[t(47) = -3.1, p < .001]$ עבור מעורבות האם, $[t(47) = -3.5, p < .001]$ עבור מעורבות האב: ככל שהילד מתבגר, כך הוא רוצה פחות מעורבות של הוריו בפעילותו באינטרנט.

השערת המחקר החמישית טוענת כי **קיים פער בהערכת הסכנות הטמונות באינטרנט של הילד וחוריו**. נמצא כי הערכת האם גבוהה ($M = 3.12, SD = 2.52$) באופן מובהק $[t(46) = 4.22, P < 0.05]$ ביחס להערכת הילד סכנות אלה ($M = 1.77, SD = 0.83$). נמצא כי גם הערכת האב גבוהה ($M = 2.83, SD = 2.20$) באופן מובהק $[t(45) = 3.48, P > 0.05]$ ביחס להערכת ילדו ($M = 1.76, SD = 0.84$).

השערת המחקר השישית טוענת כי **ימצא קשר חיובי בין אסטרטגיית התיווך המאפשר על פי דיווח ההורה בזמן גלישת הילד באינטרנט לבין דיווח הילד על שיתוף ההורה בדבר חוויות גלישה באינטרנט**. נמצא קשר חיובי בין התיווך המאפשר של ההורה בזמן גלישת הילד באינטרנט לבין שיתוף הילד את ההורה בדבר חוויות הגלישה באינטרנט $[t(46) = .69, p < .001]$; $[t(46) = .33, p < .05]$ עבור דיווח אם ואב בהתאמה. כלומר, ככל שההורה עושה שימוש רב יותר באסטרטגיית תיווך מאפשר, כך ילדו משתף אותו יותר בחוויות הגלישה שלו באינטרנט. בד בבד, לא נמצא קשר חיובי בין אסטרטגיית התיווך המגביל על פי דיווח ההורה בזמן גלישת הילד באינטרנט לבין שיתוף הילד את ההורה בדבר חוויות הגלישה שלו באינטרנט $[t(46) = .27, N.S.]$; $[t(46) = .05, N.S.]$ עבור האם והאב בהתאמה.

דיון

ממצאי מחקר זה מצביעים על הפערים שקיימים בין תפיסת ההורה ותפיסת הילד את אופן פעילות הילד בסביבה המקוונת ורמת הסיכון בה הוא נמצא. ההורים העריכו את מידת מעורבותם באסטרטגיית התיווך השונות (תיווך מאפשר ותיווך מגביל) כמו גם את רמת הסיכון בה הוא נמצא, כגבוהות הרבה יותר מהערכת הילדים משתנים אלה.

ההשערה הראשונה אוששה, נמצא קשר חיובי בין דיווח ההורה על זמן הגלישה שלו באינטרנט לבין דיווח ילדו על זמן הגלישה שלו. דוגמה אישית של הורים היא הבסיס ליכולתם להשפיע על ילדיהם. ילדים צופים בהתנהגות הוריהם ורוכשים מהם כמודל התנהגויות חדשות. אם הסברי ההורים לא יעלו בקנה אחד עם התנהגותם, הסבריהם יהיו לשווא, שכן הדוגמה האישית שמפגין ההורה חזקה יותר מכל הסבר (Bandura, 1989; Rosenthal & Zimmerman, 1978).

השערת המחקר השנייה והשלישית אוששו: ההורים העריכו את מידת מעורבותם באסטרטגיית התיווך השונות (תיווך מאפשר ותיווך מגביל) כגבוהות באופן מובהק ביחס להערכת הילד את השימוש של ההורה באסטרטגיית אלה (כפי שנמצא בעבר במחקרים שדווח על תיווך בצפייה בטלוויזיה, ראו למשל Tsfati, Ribak & Cohen, 2005) וכן במחקרים על פעילות ההורה כשהילד משתמש באינטרנט ראו למשל למיש, ריב"ק ואלוני, 2009). ייתכן וההורים מעריכים הערכת יתר את מעורבותם וניתן לפרש זאת כ"רצייה חברתית", תוך ניסיון להציג את עצמם כהורים ראויים.

השערת המחקר הרביעית אוששה: בעוד האב והאם מעוניינים להגביר את מעורבותם בפעילותו של ילדם באינטרנט, נמצא פער מובהק ברצון הילד בהשארת מעורבות הוריו על כנה. בנוסף, נמצא כי ככל שהילד מתבגר, כך הוא רוצה פחות מעורבות של הוריו בפעילותו באינטרנט. ניתן לפרש את תשובת הילדים כניסיון להציג את עצמם כעצמאים ובוגרים. ילדים ומתבגרים משתוקקים לאוטונומיה, לעצמאות ולזמן עם קבוצת השווים, אך בה בעת הם זקוקים להדרכה ולהכוונה הוריים (Zarrett & Eccles, 2006). בוניאל-ניסים (2010) מציינת כי הילדים הופכים למלאי ביטחון באופן התנהלותם ברשת, ללא רצון לשמוע את דעת ההורה, בעולם שנחשב לעולמם. ילדים משתמשים בטכניקות שונות כדי לשמור על פרטיותם ולהבטיח שהמבוגרים סביבם לא ידעו מה בדיוק הם עושים. המרחב הווירטואלי מאפשר להם להתנסות בסביבה שאין בה כמעט פיקוח הורי ולעסוק בפעילויות שונות, שההורים שלהם בדרך כלל אף לא שמעו עליהן (אלגלי, 2010).

השערת המחקר החמישית אוששה: הערכת הסכנות הטמונות באינטרנט של ההורים גבוהה באופן מובהק ביחס להערכת הילד סכנות אלה. ממצאים אלה מרחיבים ומחזקים את ממצאיו של פלד (Peled, 2018) באשר לפער שקיים בין תפיסת ההורה ותפיסת הילד את אופן פעילות הילד בסביבה המקוונת ורמת הסיכון בה הוא נמצא, ומאידך מחדדת את חשיבות תפקיד ההורה כ"שומר הסף" על ילדו מפני הסכנות הטמונות בגלישה באינטרנט. בוניאל-ניסים (2010) מציינת כי הילדים נמצאים בסיכון ופגיעים יותר בעת גלישה חופשית באינטרנט: ניסיון החיים הקצר שלהם, חוסר המודעות למורכבות הטבע האנושי, התמימות הטבעית וחוסר

ידע בתחום הזוגיות (אהבה, מיניות ועוד) אינם מכינים אותם להתמודדות בפני הסכנות של האינטרנט. הילדים עלולים לפרש התנהגויות חריגות כנורמטיביות, לחקות אותן או לפתח תפיסה מעוותת לגבי המציאות.

השערת המחקר השישית אוששה: ככל שההורה עושה שימוש רב יותר באסטרטגית תיווך מאפשר, כך ילדו משתף אותו יותר בחוויות הגלישה שלו באינטרנט. ממצא זה תואם את ממצאי המחקר של ליווינגסטון ועמיתיה (2017). מאידך, לא נמצא קשר בין אסטרטגית התיווך המגביל בזמן הגלישה של הילד באינטרנט לבין שיתוף הילד את ההורה בדבר חוויות הגלישה שלו באינטרנט, בעוד ליווינגסטון ועמיתיה (2017) מצאו קשר שלילי בין תיווך מגביל לבין שיתוף הילד את ההורה בחוויותיו באינטרנט.

כאשר מתבגרים חולקים מרצונם מידע על חיי היומיום שלהם עם הוריהם, הם נמצאים בסיכון נמוך יותר להתנהגות בעייתית, עבריינות ומצוקה רגשית (Stattin & Kerr, 2000). חשיפה עצמית של ילדים מקודמת על ידי הורות חמה, מקבלת ואמפתית, בעוד הורות חודרנית ומניפולטיבית (עירור אשמה, בושה, נסיגת אהבה) מעכבת חשיפה עצמית (Soenens et al., 2006). לפיכך, ישנה חשיבות רבה לשיתוף הילד את הוריו, ולהורים יש מקום חשוב בעידוד התנהגויות אלו.

עומר (2008) טוען כי ההשגחה ההורית הינה אימננטית להורה והיא מורכבת מערוץ הקשבה ייחודי וסלקטיבי לצורכי הילד. ערוץ הקשבה זה מאפשר להורה להיות בקרבת הילד בכל עת שהילד זקוק לו, דבר שמעניק תחושת הגנה, שהיא החלק המהותי והביצועי בהשגחה ההורית. גם באומרינד (Baumrind, 1971) מדגישה כי סגנון ההורות היעיל הנו סגנון ההורות הסמכותי, בו הורים מתווכים את המסרים והתנהגות הנדרשת על ידי חום, הנמקה, גמישות ומשא ומתן.

ממצאי מחקר זה תומכים בחשיבות הרבה הטמונה במתן דוגמה אישית של ההורה לילדו באשר לזמן הגלישה באינטרנט. בנוסף, ההורים העריכו את מידת מעורבותם באסטרטגיות התיווך המאפשר והמגביל כגבוהות באופן מובהק ביחס להערכת הילד את השימוש של ההורה באסטרטגיות אלה. פער נוסף נמצא בהערכת הסכנות בגלישה באינטרנט. חשוב להעמיק ולחקור פערים אלו, אשר מחדדים את חשיבות תפקיד ההורים כ"שומר הסף" על ילדיהם מפני הסכנות הטמונות בגלישה באינטרנט. מחקר זה מדגיש את חשיבות התיווך המאפשר של האב ושל האם כאסטרטגית תיווך יעילה, הכוללת דיון ומתן הסברים על ידי ההורה, הנחיות בטיחות וניטור הפעילות של הילד. תיווך זה, בניגוד לתיווך מגביל, מעודד את הילד לזוּם ולשתף את הוריו בחוויות הגלישה שלו, ובכך יכול להביא להפחתת רמת הסיכון בה הילד נמצא באינטרנט מחד, ומאידך לצמצם את הפערים ולקרב בין ההורה לילדו.

מקורות

- איגוד האינטרנט הישראלי (4 פברואר 2013). *סקר גלישה בטוחה*. אוחר מתוך STS מאגר נתונים על האינטרנט בישראל: <http://data.isoc.org.il/data/340>
- אלגלי, צ' (2010). אינטרנט כתרבות: מפגש בין-תרבותי בין מהגרים לילידים דיגיטליים. *עט השדה*, 5, 4-10.
- בוניאל-נסיים, מ' (2010). רוצה להיות חבר שלי? על חברות ואלומות בקרב ילדים ובני-נוער בפייסבוק. *עט השדה*, 5, 21-27.
- משעלי, מ', פאר, י', פורן, א' (2014). מנגנוני שמירה טכנולוגיים המותאמים להגנה ברשתות החברתיות כרכיב משלים בתיווך הורי פרואקטיבי. פסיכולוגיה עברית. <https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=3094>
- עומר, ח' (2008) *הסמכות החדשה: במשפחה בבית הספר ובקהילה*. בן שמן: מודן.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-1184.
- Baumrind, D. (1971) Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4, 1-103.
- Cuesta M., L., Hennig M., C., Duque, L. A., & Malfasi, S. (2018). Cyberbullying: tackling the silent enemy. *International Journal of Inclusive Education*, 1-12.
- Haddon, L., & Livingstone, S. (2018). *Risks, opportunities, and risky opportunities: How children make sense of the online environment*. In *Cognitive Development in Digital Contexts* (275-302).
- Livingstone, S., Mascheroni, G., & Staksrud, E. (2018). European research on children's internet use: Assessing the past and anticipating the future. *New Media & Society*, 20(3), 1103-1122.
- Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G. A., & Folkvord, F. (2017) Maximizing opportunities and minimizing risks for children online: the role of digital skills in emerging strategies of parental mediation. *Journal of Communication*, 67(1). 82-105.

- Müller, C. R., Pfetsch, J., Schultze-Krumbholz, A., & Ittel, A. (2018). Does media use lead to cyberbullying or vice versa? Testing longitudinal associations using a latent cross-lagged panel design. *Computers in Human Behavior, 81*, 93-101.
- Peled, Y. (2018). Children's attitudes to parental mediation in a traditional society. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 21*(12), 774-780.
- Rosenthal, T. L., & Zimmerman, B. J. (1978). *Social learning and cognition*. New York: Academic Press.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K., & Goossens, L. (2006). Parenting and adolescent problem behaviour: An integrated model with adolescent self-disclosure and perceived parental knowledge as intervening variables. *Developmental Psychology, 42*, 305-318.
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development, 71*(4), 1072-1085.
- Symons, K., Ponnet, K., Walrave, M., & Heirman, W. (2017). A qualitative study into parental mediation of adolescents' internet use. *Computers in Human Behavior, 73*, 423-432.
- Tsfati, Y., Ribak, R. & Cohen, J. (2005). Rebelde Wayin Israel: Parental perceptions of television influence and monitoring of children's social and media activities. *Mass Communication and Society 8*(1), 3-22.
- Wang, J., Ronald J. I., & Tonja R. N. (2009). School Bullying among Adolescents in the United States: Physical, Verbal, Relational, and Cyber. *Journal of Adolescent Health, 45*, 368-75.
- Zarrett, N., & Eccles, J. (2006). The passage to adulthood: Challenges of late adolescence. *New Directions for Youth Development, 13*-28.